

O DOSADAŠNJEM TOKU SUĐENJA SLOBODANU MILOŠEVIĆU

Tamara Šmidling

Početak «velikog procesa» u Hagu protiv bivšeg predsednika Srbije i Jugoslavije, Slobodana Miloševića, počeo je 12. februara 2002. godine, nešto manje od jedanaest godina nakon početka ratova na području bivše SFRJ čije posledice još uvek svi građani/ke ovih prostora itekako osećaju. U svim državama nastalim raspadom Jugoslavije, pažnja javnosti bila je usmerena ka početku ovog suđenja, ali čini se da su očekivanja od njega dosta raznolika.

Za ljude koji rade na izgradnji mira ovo, kao i sva druga suđenja za ratne zločine, doživljeno je kao prilika za suočavanje sa zločinima koji su počinjeni u ime sopstvenih naroda, u ime miliona Srba, Hrvata, Bošnjaka, Albanaca (koji su se nalazili unutar, ali i izvan ratnih dešavanja), u ime maglovitih mitskih pojmova i vrednosti koje se retko preispituju, a prečesto koriste kao mobilizatori za borbu «NAS» protiv «NJIH». Više nego ijedan drugi dosadašnji proces u Hagu, ovaj je doživljavao kao mogući ključni faktor u stvaranju atmosfere u kojoj je zaista moguće govoriti o odgovornosti i krivici, suočiti se sa sopstvenom odgovornošću i osvestiti potrebu za stvaranjem trajnog i čvrstog mira u ovom regionu.

Bez informacija o konkretnim počinjenim zločinima, kao i bez personalizacije onih koji su zločine zaista počinili ili ih naredili, sve te krupne reči kao «krivica», «odgovornost» ili «pomirenje», prazno odzvanjaju i gube smisao u situaciji kada se, gotovo isključivo, upire prstom na zlodela «druge» strane.

Za građane/ke Srbije i Jugoslavije, ovo je prilika da, kroz priče direktnih svedoka, čuju za zločine koje su srpska vojska, policija i paravojne formacije počinile u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Kosovu, kao i da se oslobode postojećih pritisaka da se u Hagu sudi celom srpskom narodu.

Za građane/ke Hrvatske, BiH i Kosova sudjenje pruža šansu za otvaranje mnogih bolnih pitanja i za dijalog sa stranama sa kojima su bile u ratu, u vezi sa žrtvama, izbeglicama, povratnicima, manjinama i većinama. Posebno značajan je potencijal za stvaranje prostora da se preispitaju «ratne aktivnosti» sopstvenih oružanih grupa.

U kontekstu izgradnje mira i poverenja, veoma je važno bilo i očekivanje (potreba!) da sudjenja budu u svim pojedinostima fer prema optuženima, ali i prema hiljadama ljudi svih nacija koji sudjenja prate u svojim domovima. U odnosu na konkretan proces protiv Slobodana Miloševića to bi značilo da bi se omogućavanjem potpuno poštenog sudjenja izbegao efekat stvaranja mučenika i heroja od Slobodana Miloševića, a sam Tribunal bi među građanima/kama zadobio kredibilitet (koji je sada dosta upitan) za organizaciju procesa koji se očekuju u budućnosti.

Nakon mesec dana trajanja sudjenja utisak je da je malo od tih očekivanja ispunjeno. Razlozi za takav osećaj su zaista mnogostruki i kompleksni i mišljenja sam da se ipak treba čuvati nagadjanja i pretpostavki prilikom ocene procesa u celini. Ono, međutim, što smo imali prilike videti na početku ovog sudjenja, jeste nemogućnost distanciranja Tribunala kao pravne institucije od politike onih zemalja koje sebe vole da nazivaju «Medjunarodnom zajednicom». Malo je učinjeno od strane glasnogovornika Haškog suda da se povuče jasna crta između eksponenata politike «antiterorizma» i misije suda koji treba da procesuiraju SVE zločine počinjene na području bivše Jugoslavije. Nespremnost na preispitivanje npr. politike NATO pakta i njene uloge u spirali nasilja na ovim prostorima (a i mnogo šire), koja traje već nekoliko godina, sada uzima svoj «danak». Činjenica da Milošević svoju odbranu zasniva na kritici politike zemalja članica NATO pakta i da svoje zločine pravda zločinima «druge strane», nije neko preterano iznenadjenje i ni u kom slučaju ga ne amnestira. Ono što deluje kao iznenadjenje jeste utisak da tužilaštvo, za sada, nema pravi odgovor na takav nastup, pa izgleda kao da je Milošević u stvari taj koji daje smer čitavom procesu svojim nastojanjem da se prikaže kao, istovremeno, beskompromisni borac protiv terorizma i «novog svetskog poretka», i svojim ciničnim odnosom prema žrtvama zločina počinjenih za njegove vladavine.

Tako dobijamo mnogo političkih govora i nadmudrivanja, a zločini zbog kojih je sudjenje i organizovano ostaju nekako u drugom planu. Vredno je napomenuti da se do sada u ulozi svedoka nije pojavila nijedna osoba koja bi mogla upotpuniti sliku o *direktnom* Miloševićevom učešću u

naredjivanju zločinačkih aktivnosti, nikoga od Miloševićevih saradnika ili saučesnika još uvek nismo čuli. No za to, nadam se, ima vremena, posebno ako se ozbiljno shvate najave da će suđenje trajati i dve godine.

Relevantni svedoci i čvrsti dokazi protiv optuženog jedino mogu doprineti da ovo sudjenje ispuni svoju svrhu tj. da se ljudi suoče sa zločinima koje su naredili isti oni za koje je godinama važno da su «očevi nacija». Takodje, to bi mogla biti prilika da se dokazu vrati mesto koje mu, bar deklarativno, pripada u sudskom sistemu demokratskih društava, a za koje se čini da je, u atmosferi nastaloj u svetu posle 11. septembra, poprilično poljuljano.

Odsustvo navedenih činilaca u procesu Slobodanu Miloševiću proizvodi osećaj nezadovoljstva na svim stranama - prosečnom građaninu/ki iz Jugoslavije čini se da je dosadašnji tok procesa neozbiljno pripremljen i nategnut, dok stanovnik/ca BiH nesrpske nacionalnosti npr. lako može steći utisak da ne postoji minimum pijeteta prema žrtvama mnogobrojnih zločina koje je počinila neka od srpskih vojski. Ta vrsta «ravnoteže nezadovoljstva» kakva postoji posle ove četiri nedelje trajanja procesa, doprinosi ionako usijanoj atmosferi u političkom i društvenom životu ovdašnjih država, pa se donošenje Zakona o saradnji sa Hagom (u SRJ) pretvara u ključan politički problem koji može da izazove ozbiljnu krizu vlade i nestabilnu situaciju u čitavom regionu.

Sa stanovišta rada na izgradnji mira takva situacija je opasna jer ne pruža uslove da se široko rasprostranjena nacionalna solidarnost zameni običnom ljudskom solidarnošću u kojoj je patnja ljudi, bez obzira na to koje su vere ili nacije, ono što dominantno određuje našu reakciju na neki počinjeni zločin. Sve dok se ne desi ta nephodna empatija, imaćemo situaciju u kojoj se svaka izgovorena kritička reč vrednuje po imenu i prezimenu onoga ko je izgovara, odnosno po njegovoj (pretpostavljenoj) nacionalnoj pripadnosti. Ovo sudjenje, ni u najidealnijim okolnostima, ne bi moglo da samo stvori takvu atmosferu, ali bi moglo da pokrene taj veliki točak za čije dalje okretanje odgovornost leži na svima nama.

Odgovornost se takodje odnosi i na insistiranje na kažnjavanju svih osoba ili institucija koje su učestvovala u zločinima, ali ne treba pritom ni zaboraviti potrebu za preispitivanjem i kritikom ustanova koje se u ovom trenutku bave organizacijom tih sudjenja. Kritika Haškog Tribunala ne treba da podrazumeva negiranje zločina, već treba da bude usmerena ka kreiranju društvenih okolnosti koje bi omogućile organizovanje ove vrste sudjenja na prostorima ex-jugoslovenskih država.